

AMBROŽ KVARTIČ: Pa se je to res zgodilo?: Sodobne povedke v Sloveniji.

Znanstvena založba Filozofske fakultete (Zupaničeva knjižnica 42), Ljubljana 2017, 272 str.

S knjigo Ambroža Kvartiča *Pa se je to res zgodilo?: Sodobne povedke v Sloveniji* je končno tudi slovenska folkloristika dobila strokovno in teoretsko delo, ki predstavi in opredeli eno najpomembnejših vsebin sodobne slovstvene folklore, namreč sodobne povedke, ki krožijo predvsem v mestnih, pa tudi vaških okoljih in se med drugim širijo prek medijev, kar danes, v informacijski in digitalni dobi, le še pospešuje njihovo razširjenost. Avtor se sodobnim povedkam posveča temeljito in sistematično ter poleg teoretskega dela predstavi tudi del repertoarja slovenskih sodobnih povedk, ki jih interpretira in umešča v mednarodni kulturni prostor.

Delo je še posebej pomembno, ker so sodobne povedke danes eno najaktualnejših področij slovstvene folkloristike, zato je nujno, da se mu začnemo posvečati v večji meri kot doslej, saj je bilo slovenskih študij o tem le ma-

lo, medtem ko so ameriški folkloristi na sodobne povedke opozorili že v 60. letih 20. stoletja.

Avtor se na začetku loteva terminoloških vprašanj, ki tudi v mednarodni akademski javnosti še vedno ostajajo neodgovorjena. V množici alternativnih poimenovanj se odloči za izraz »sodobna povedka« ter svojo odločitev na osnovi mednarodnih in domačih raziskav tudi ustrezno utemelji, čeprav ima – kot ugotavlja – tudi ta termin nekaj pomanjkljivosti. Pri tem se dotakne tudi poimenovanja tega pripovednega žanra s terminom »urbana legenda«, ki ga v stroki že skorajda ne uporabljamo več, a se je na emski ravni udomačil v laični javnosti, torej med ljudmi.

Z vidika žanrov, tipov in medbesedilnosti je Ambrož Kvartič sodobno povedko opredelil kot specifičen in v marsičem problematičen kulturni pojav, ki pa je konceptualno vseeno dovolj dobro zamejen, da ga lahko prepoznamo. Kot piše, so »sodobne povedke neverjetne, nenavadne, bizarne, 'gнусne', strašljive, grozljive pa tudi humorne zgodbe, ki neprestano vznikajo in izginjajo v vsakdanji komunikaciji in se vedno znova umeščajo v realni izkustveni svet svojih pripovedovalcev.« Ugotavlja tudi, da so motivi in nekateri drugi elementi sodobnih povedk tako v filmskih scenarijih kot komičnem besedilu in likovni podobi lahko enako opazni kot pri sodobnih povedkah, ki jih uvrščamo med klasične oblike te zvrsti sodobne slovstvene folklore.

V prvem delu knjige avtor poda tudi izčrpen teoretski pregled dosedanjega raziskovanja tega slovstveno-folklornega žanra, ki bralca seznani z zgodovino raziskovanja v svetu in pri nas. Predstavi vodilna teoretska in metodološka izhodišča raziskovanja tega področja pripovedne kulture, analizira

pa tudi nekatera tematska področja dosedanjega raziskovanja ter vprašanja, ki so se in se še vedno pojavljajo pri raziskovanju sodobne folklore.

Posebna pozornost pri obravnavi sodobnih povedk je namenjena diahroni in sinhroni migraciji motivov in vsebin, ki so zelo pomembne za prepoznavanje in raziskovanje tega folklornega žanra. Prav tako razišče tudi vprašanje resničnosti in verjetja, ki je pri sodobnem slovstvenem izročilu pogosto predmet razprave in je v primeru sodobnih povedk še toliko bolj aktualno. Prek sodobnih povedk avtor predstavi še druga problemska vprašanja, ki se zastavljajo ob njihovem raziskovanju. Najprej razišče umestitev sodobnih povedk v žanre, tipe in medbesedilnost. V tem poglavju se dotakne sistemizacije povedk in žanrske tipologije ter ugotavlja, da v primeru sodobnih povedk lahko govorimo kvečjemu o grozdu žanrov in tipov v nestalnem in kompleksnem odnosu, bodisi v nasprotju ali sožitju, v prekrivajoči se in neprestano spreminjajoči se dinamiki razvoja tega slovstvenega žanra.

Prav tako namen precejšno pozornost ostenziji pri komunikacijskem procesu sodobnih povedk. Koncept ostenzije je v humanistiko prvi uvedel Umberto Eco, z njim pa je opisal trenutek v govorni komunikaciji, ko kretnje nadomestijo ključno informacijo. Linda Degh in Albert Vászonyi sta ostenzijo opredelila kot »način, s katerim neubesedena resničnost sama, situacija ali dogodek, prenaša sporočila«. Pozneje so folkloristi ostenzijo razumeli kot proces, pri katerem ljudje udejanjajo motive in dogodke pripovedne folklorne – »dramatski podaljšek« v resnično življenje. Ta trenutek je pogost pri sodobnih povedkah in zato tudi pomemben pri tovrstnih raziskavah.

* Monika Kropelj Telban, dr. etnologije, znanstvena svetnica, ZRC SAZU, Inštitut za slovensko narodopisje, Novi trg 2, 1000 Ljubljana; monika@zrc-sazu.si.

Temu pretežno teoretsko usmerjenemu delu knjige sledijo poglavja, ki na primerjalni in interpretativni način predstavljajo nekaj primerov sodobnih povedk v Sloveniji. Med njimi so 'Izginjajoča štoparka', 'Ponesrečena fantovščina', 'Staknjeni par', 'Turistične

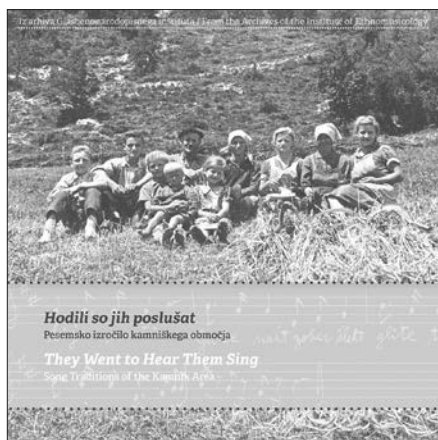
izkušnje', 'Tujci oz. drugi v sodobnih povedkah' idr. Ob tem pa jih umešča oziroma klasificira v tematske skupine in problemske sklope.

Knjiga Ambroža Kvartiča zapolnjuje vrzel v slovstveni folkloristiki, saj obravnava tematiko, ki je bila doslej

v slovenskem prostoru že predolgo zanemarjena. Prinaša tudi dober teoretični vpogled v razvoj raziskovanja tega področja in bo vsem nadaljnjim raziskovalcem sodobnih povedk in sodobne folklore nasploh v veliko pomoč in oporo.

URŠA ŠIVIC (UR.): Hodili so jih poslušat: Pesemsko izročilo kamniškega območja / They went to hear them sing: Song traditions of the Kamnik area.

Založba ZRC SAZU, Ljubljana 2017, zgoščenka.

Zgoščenka *Hodili so jih poslušat*, ki je izšla v zbirki Iz arhiva Glasbenonarodopisnega inštituta pri Založbi ZRC SAZU, prinaša 35 krajevno in vsebinsko zaokroženih dokumentarnih zvočnih posnetkov s kamniškega območja. Izbor iz gradiva, posnetega med letoma 1960 in 2016, so pripravili Marija Klobčar, Robert Vrčon in Peter Vendramin, zgoščenko pa je uredila Urša Šivic.

Zgoščenka *Hodili so jih poslušat* se vsebinsko navezuje na znanstveno monografijo *Na poti v Kamnik* Marije Klobčar in predstavlja zvočno podobo avtoričinega dolgoletnega raziskovanja razmerij med mestom in podeželjem na Kamniškem. V slovenskem in angleškem spremnem komentarju

k zgoščenki Marija Klobčar razkriva nekatere doslej spregledane podobe pesemskega bogastva in omogoča celovitejše razumevanje pesemskega gradiva tega območja.

Tako je v zvočni publikaciji zaokrožena paleta posameznih izkušenj, ki so oblikovale skupno glasbeno dediščino prostora. Začetnemu glasu zvona neveljske cerkve, ki opominja na razlitje kamniškega jezera, se pridružuje napičnica, zvočna podoba pa se razživi ob poskočnicah in pesmih ob svatbah. Glasovi pastirice in ustvarjalke Kati Turk, ki odslikujejo planinski svet, se prepletajo z izročilom rudarjev v rudniku kaolina v Črni, jetniškim in vojaškim pesmim pa so sopostavljene romarske in nabožne pesmi ter spomin na pobiranje davkov v času Ilirskih provinc. Reminiscence na dogajanje med drugo svetovno vojno in družbena nota pesmi, ki so se porajale v stiku podeželja z mestom Kamnikom – pri čemer posebno mesto zavzema zabavljalica o kamniških purgarjih – se dopolnjujejo z živahnostjo in nagajivostjo fantovskega petja in živahnih, pogosto tudi »okroglih« poskočnic. Bogastvo pripovednih pesmi, ki so se na tem območju dolgo ohranile, med njimi predvsem pesmi s tragično vsebino in legendne pesmi, ki so jih peli pri bedenju pri pokojnikih, je

predstavljeno z baladami o zapuščeni ljubici, samomoru nune zaradi ljubezni in o dekletu, ki se je smrtno ponesrečilo pri mlačvi.

Na zgoščenki predstavljeno pesemsko izročilo odseva večplastnost vsakodnevne življenja ljudi v različnih življenjskih obdobjih in družbenih položajih ter prikazuje bogastvo šeg na geografsko raznolikem kamniškem območju, njihova srečevanja in razhajanja, pa tudi novi svet ljudskosti, ki nastaja v soočenju z narodno-zabavno in popularno glasbo ter klapskim petjem. Avtorica je na zgoščenki želela posebej osvetliti način petja po starem, kjer je vodilno vlogo imel glas pevec/pevke, ki je pel naprej, drugi pa so se mu pridružili, čeprav pevci pesmi, ki so se jih naučili drugje, pojejo drugače, z razvrstitvijo glasov, ki veljajo za zborovsko petje.

Zgoščenka je tako celovit prikaz dopolnjujočih se drobcev življenja ljudi na Kamniškem, ki različne pesemske zvrsti spaja v bogato in ušesom prijetno zvočno podobo. Z zgodovinskimi viri in fotografijami utemeljeno spremno besedilo pa zvočno publikacijo umešča med temeljne vire za razumevanje življenja in ljudske ustvarjalnosti na širšem kamniškem območju.

* Marjeta Pisk, dr. interkulturnih študijev, asistentka z doktoratom, ZRC SAZU, Glasbenonarodopisni inštitut, Novi trg 2, 1000 Ljubljana; marjeta.pisk@zrc-sazu.si.